

سیدعلی مدنی

مبانی اقتصاد

نقش دولت در اقتصاد

سیدعلی مدنی زاده
پاییز ۱۴۰۰

ECONOMIC MOOD SWING

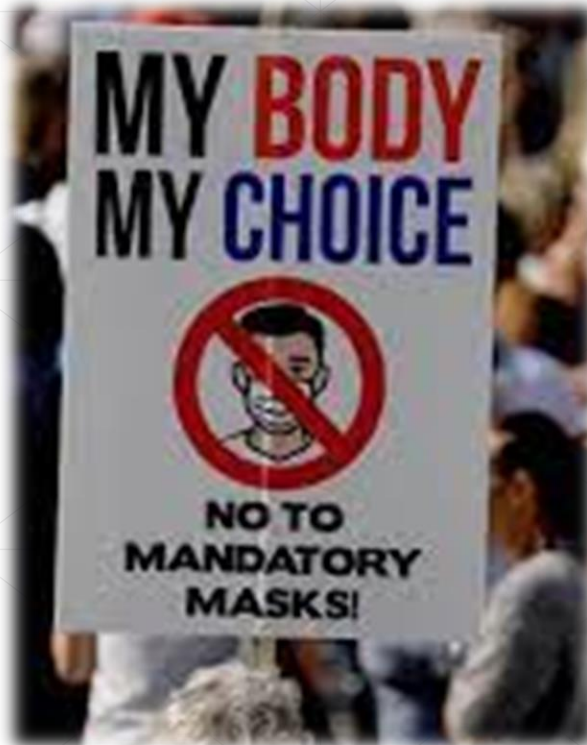

مرور کلی مباحث

- مثال‌هایی از کارکرد دولت
- شکست بازار
- مصادیق شکست بازار
- اثرات جانبی
 - تعریف
 - راه‌حل‌های دولتی
 - راه‌حل‌های خصوصی
 - قضیه کوز
- کالای عمومی
 - تعریف
 - انواع کالاها
 - سواری مجانی

سوال

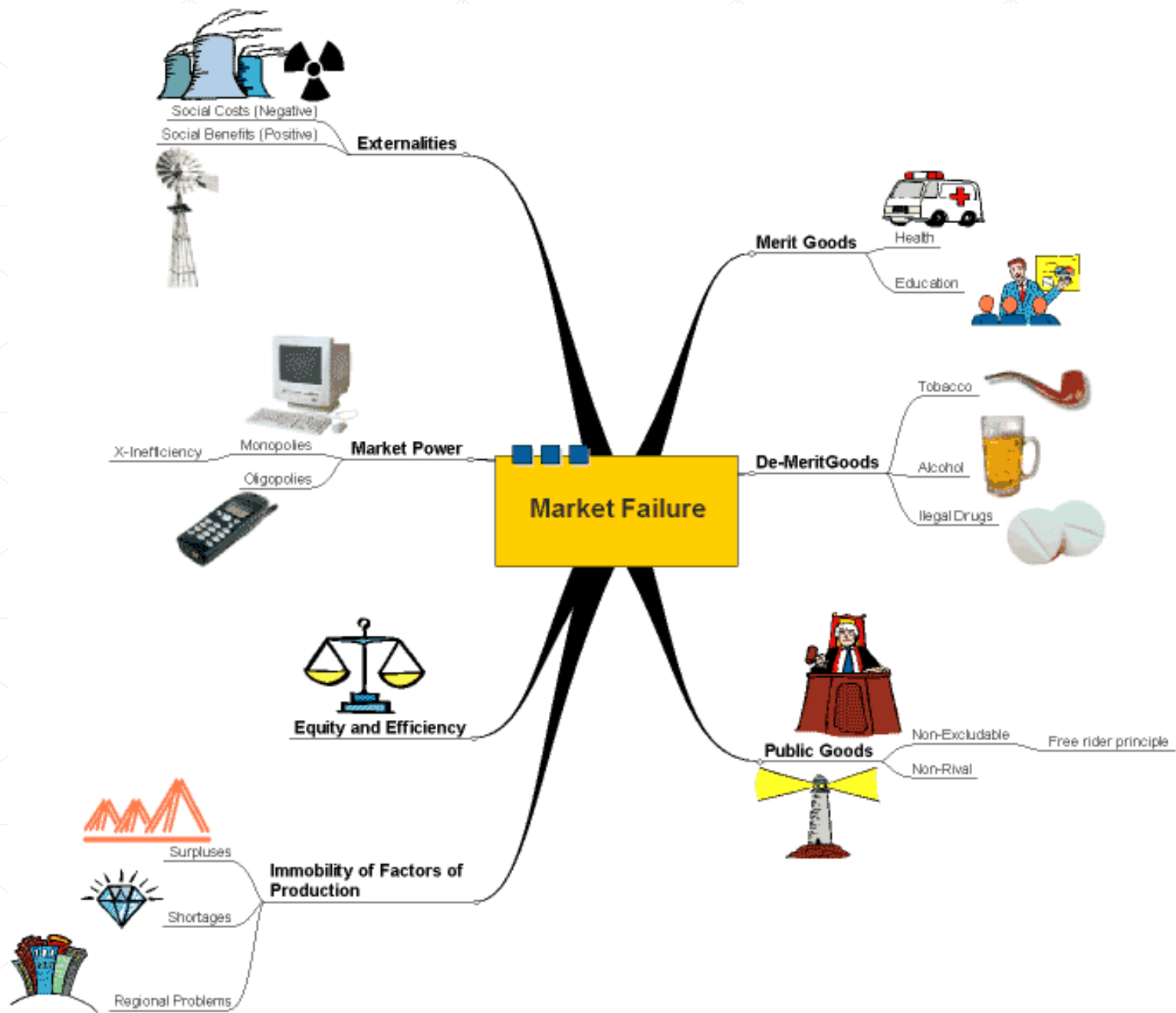
- آیا تخصیص بازار رقابتی همواره تخصیص بهینه است؟
- آیا وجود بازار، نفی کننده وجود دولت است؟
- آیا در حضور بازار، به دولت نیاز داریم؟

یک بازی ساده: دزدی!

(منفعت نفر دوم، منفعت نفر اول)	دزدی نفر دوم	عدم دزدی نفر دوم
دزدی نفر اول	(۶و۶)	(۱۰و۵)
عدم دزدی نفر اول	(۵و۱۰)	(۹و۹)

در حالت عدم حضور دولت، استراتژی غالب هر دو فرد، دزدی کردن است؛ در حالی که با حضور دولت، منفعت هر دو نفر افزایش می‌یابد.

اثر خارجی چیست؟

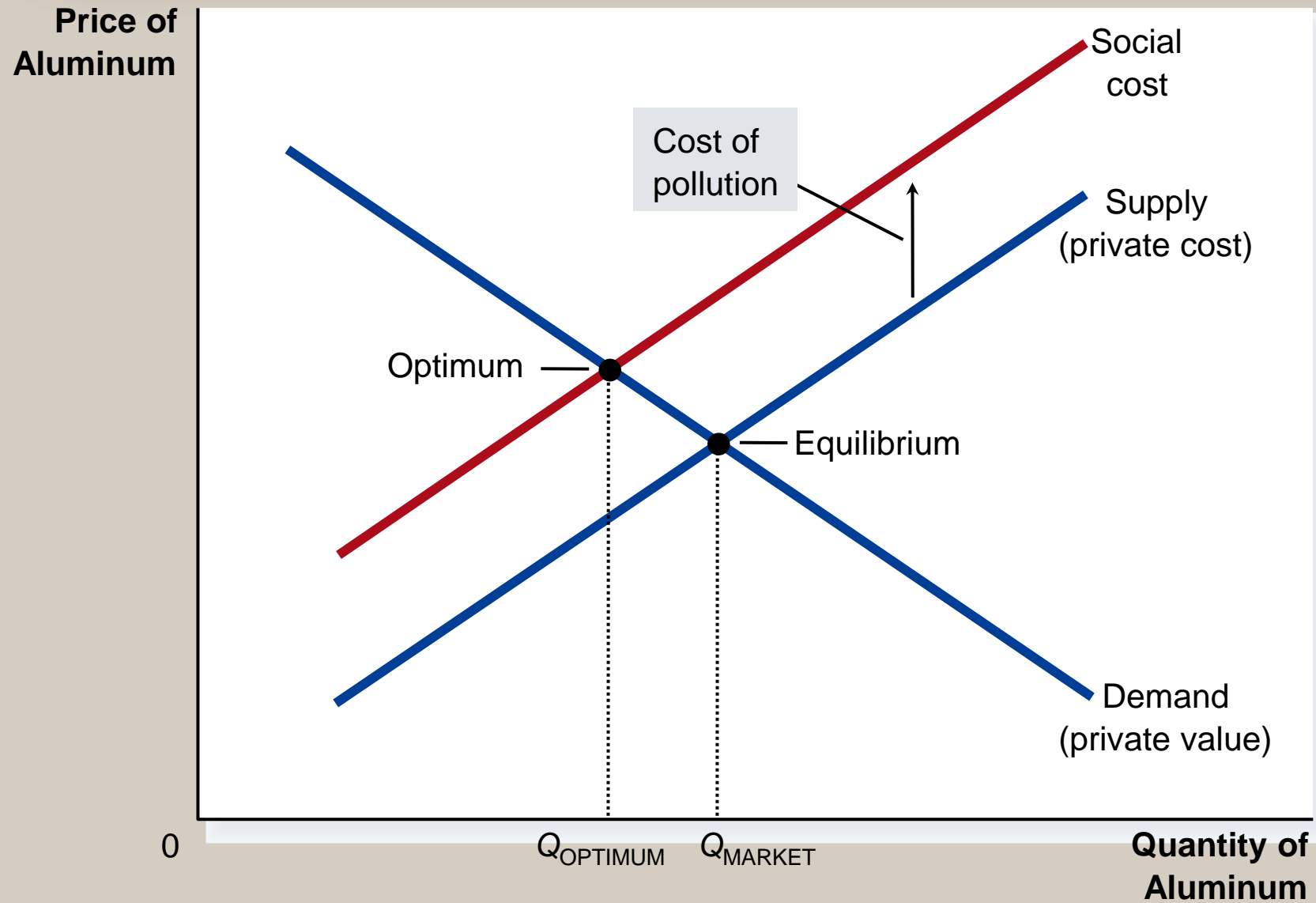
- گاهی یک بنگاه یا فرد فعالیتی را انجام می‌دهد که مستقیماً بر روی دیگران اثر (مثبت یا منفی) می‌گذارد، لیکن به ازاء آن پولی پرداخت یا دریافت نمی‌کند. به این ترتیب آن فرد یا بنگاه هزینه‌ها یا منافع ناشی از این عمل خود را در محاسبات خود وارد نمی‌کند.
- اثر جانبی به حالتی گفته می‌شود که رفتار یک فرد بر رفاه فردی دیگر اثر بگذارد بدون آنکه مبلغی بابت آن دریافت یا پرداخت شود.
- اثر خارجی هنگامی وجود دارد که جبران نشود.
- اثرات خارجی موجب ناکارایی بازار می‌شوند و مازاد رفاه را کاهش می‌دهند.
- اثرات خارجی به دو دسته‌ی اثرات خارجی مثبت و منفی تقسیم می‌شوند.

اثرات خارجی منفی

- کالاهایی که مصرف یا تولید آن‌ها در اقتصاد، عدم مطلوبیتی برای دیگران ایجاد می‌کند بدون آنکه مبلغی بابت آن دریافت یا پرداخت شود.
- مانند: آلودگی کارخانه‌ها، سرو صدا، دود خودروها

Figure 2 Pollution and the Social Optimum

اثرات خارجی مثبت

- کالاهایی که مصرف یا تولید آن‌ها در اقتصاد، مطلوبیتی برای دیگران ایجاد می‌کند
- مانند: آموزش، بهداشت، امنیت و ...

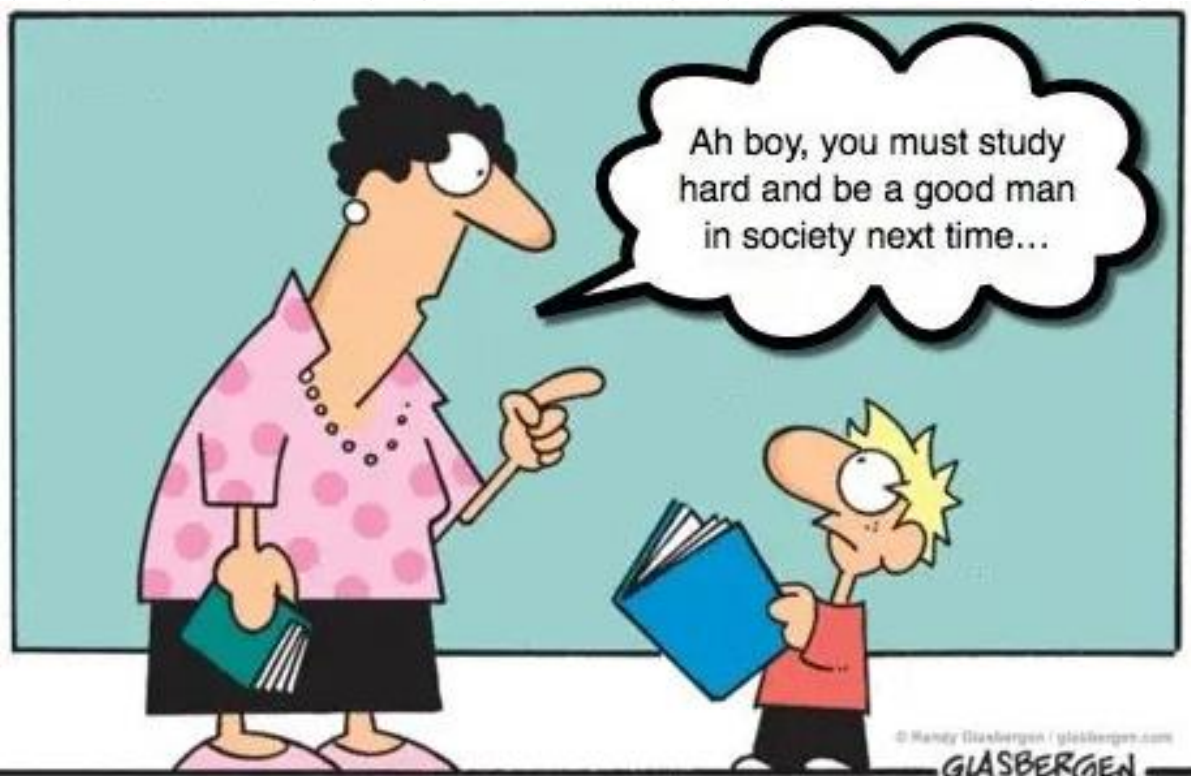
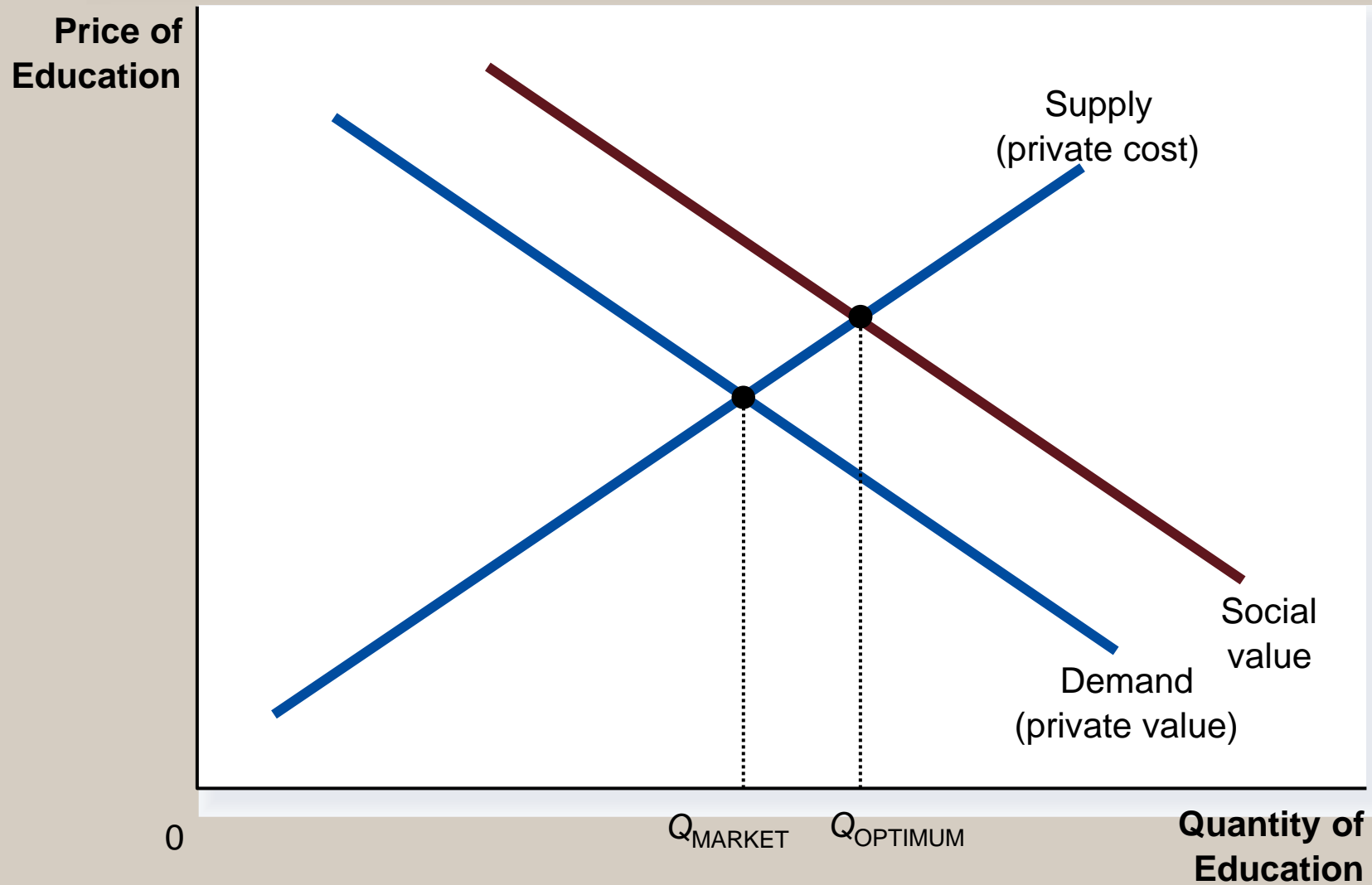

Figure 3 Education and the Social Optimum

درونی سازی اثرات خارجی

- برای رفع مشکل اثرات خارجی چه می توان کرد؟
- تغییر انگیزه افراد به نحوی که مسئولیت کارهای خود را بر عهده بگیرند.
- در موقعی که اثر خارجی منفی باشد، با وضع مالیات می توان تولید را به تولید بهینه نزدیک ساخت.
- در هنگامی که اثر خارجی مثبت باشد، با پرداخت سوبسید می توان به تولید بهینه نزدیک شد.
- نقش دولت در تنظیم گری اقتصاد
- آیا بخش خصوصی هم می تواند راهکارهایی ارائه دهد؟

راه حل های بخش خصوصی

• آموزه های دینی و اخلاقی

- گزاره «با دیگران آنچنان رفتار کنید که دوست دارید با شما رفتار کنند» به زبان اقتصادی به معنای درونزا کردن آثار جانبی است.

• کمک های خیرخواهانه

- یک علت ساخت مدرسه و تامین هزینه های آموزش توسط خیرین آثار جانبی مثبتی است که آموزش برای جامعه دارد.

• رفتار اقتصادی افراد

- گاهی برای درونزا کردن آثار جانبی چند حرفه ای مختلف با یکدیگر ترکیب می شوند، به عنوان مثال باغداری و پرورش دادن زنبور عسل که اثرات جانبی مثبتی برهم دارند توسط یک فرد انجام می شود.

• تنظیم قرارداد

- مثلاً تنظیم قراردادی دوطرفه بین باغدار و پرورش دهنده ی زنبور مشکل آثار جانبی را حل کرده و وضع هر دو نفر را بهبود دهد.

راه حل های دولتی

• تنظیم مقررات و نظارت

- در این روش دولت برخی رفتار را ممنوع یا اجباری می کند.
- به عنوان مثال ریختن مواد شیمیایی به درون منابع آب شهری جرم است.
- مشخص کردن نوع تکنولوژی بنگاه یا استفاده فیلتر برای کاهش آلودگی دیگر انواع این روش است.
- مجوز خرید و فروش آلودگی
- سازمان حفاظت از محیط زیست نیز مثالی از سازمان های دولتی است که برای حل مشکل آثار جانبی شکل گرفته است.

• سیاست های مبتنی بازار

- مالیات های اصلاحی (corrective) و یارانه
- مالیات پیگو: مالیاتی که طراحی شده است تا تصمیم گیرندگان فردی هزینه اجتماعی اثرات خارجی منفی را در نظر بگیرند.
- با وجود ترافیک، تصادف و آلودگی در کشور ما بنزین با سوبسید عرضه می شود!!! ☹️

کالای عمومی

دو ویژگی اصلی در تولید و مصرف هر کالا:

رقابت پذیری : استفاده یک فرد از کالا، میزان استفاده فرد دیگر را کاهش می دهد.

هزینه نهایی استفاده نفر بعدی چقدر است؟

تخصیص پذیری : آیا می توان کسی را از دسترسی به کالا، محروم کرد.

هزینه محروم کردن افراد از دسترسی، چقدر است؟

انواع کالاها

تخصیص پذیری	بله	کالای خصوصی بستنی پوشاک جاده شلوغ با عوارض	کالای باشگاهی آتش نشانی دسترسی به امواج تلویزیون جاده با عوارض و بدون ترافیک
	خیر	منابع عمومی خاویار در دریای خزر چراگاه‌های طبیعی جاده شلوغ بدون عوارض	کالای عمومی دفاع ملی سد برای جلوگیری از سیل جاده بدون عوارض و ترافیک
	بله	رقابت پذیری	خیر

کالای عمومی

□ علت عرضه کالاهای عمومی توسط دولت این است که ساز و کار بازار آن را به مقدار کافی عرضه نمی‌کند.

پژوهش‌های پایه

دفاع ملی

کالای عمومی: مشکل سواری مجانی

- هنگامی که یک نفر برای مغازه اش در یک پاساژ نگهبان استخدام می کند، بقیه نیز از خدمات وی بهره می برند.
- در سواری مجانی فرد از خدمات موجود بهره مند می شود در حالی که پولی بابت آن پرداخت نمی کند.
- از آن جایی که نمی توان افراد را از کالای عمومی منع کرد، لذا ممکن است افراد به امید پرداخت کردن دیگران از پول دادن منصرف شوند. لذا بار دیگر بازار شکست می خورد و بار دیگر دولت دخالت می کند.

کالای عمومی : مشکلات بر آورد هزینه-فایده

طرح نصب ترمز ضد قفل ABS در خودروها؛ هزینه در مقابل فایده

مشکل: برآورد هزینه جان انسان

مثال

- مقدار بهینه برای آموزش چقدر است؟
- N فرد هر کدام مقدار e_i برای آموزش می پردازند در عین حال از آموزش عمومی E نیز سود می کنند.

$$U(x, E) = (1 - a) \times \log(x) + a \times \log(E)$$

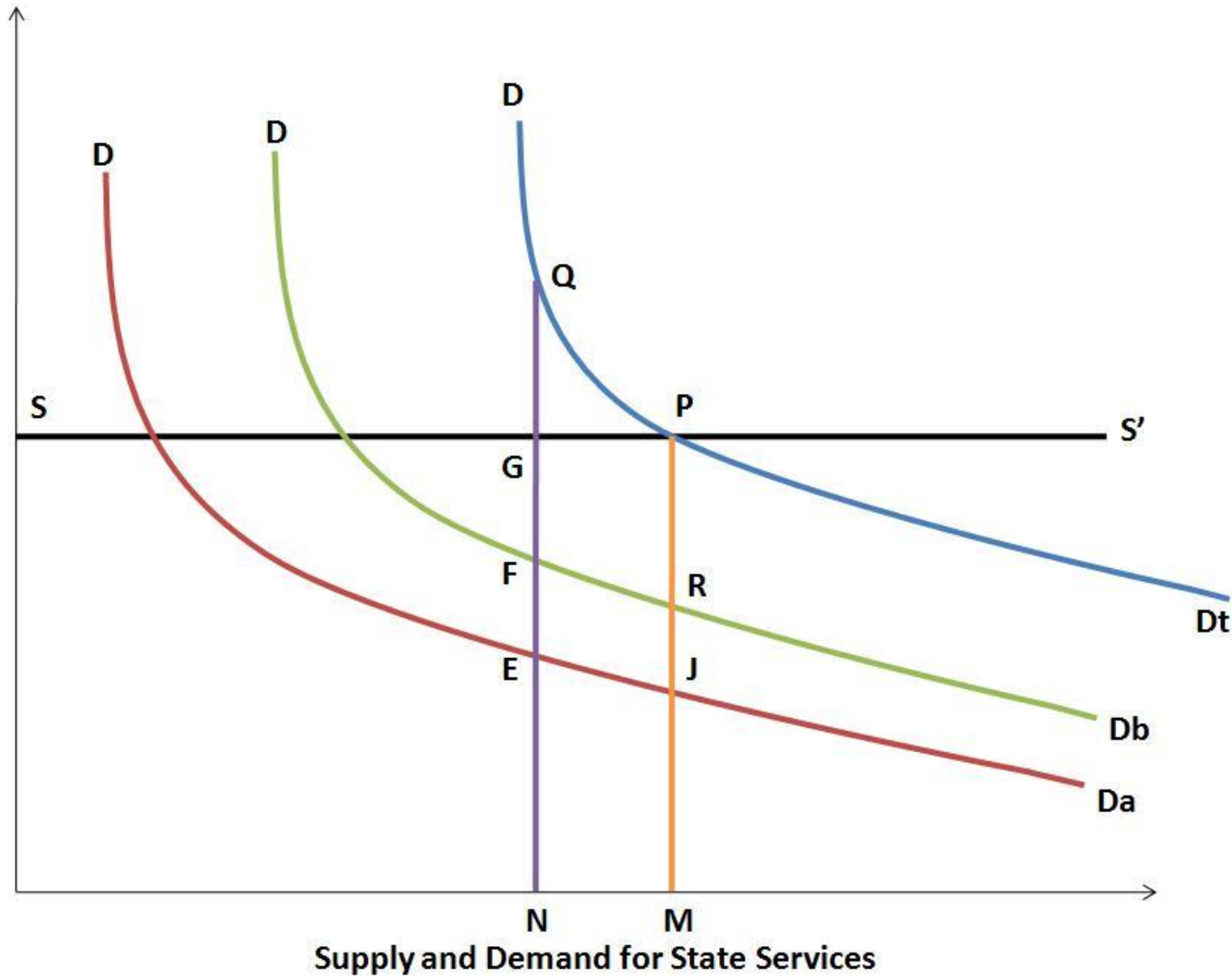
$$s. t. \quad p \times x + q \times e = I$$

چند کالای عمومی مهم

- دفاع ملی
- تحقیقات بنیادین
- مبارزه با فقر
- حاکمیت
- امنیت
- آموزش
- سلامت (بهداشت)

مالیات لیندال

- هر فرد بر مبنای ارزش نهایی کالای عمومی پرداخت می کند.
- در تعادل همه مقدار یکسانی مصرف میکنند، در حالی که با قیمت های مختلفی روبرو بوده اند.
- می توان نشان داد تعادل لیندال بهینه پارتو است.

منابع طبیعی

- تراژدی منابع طبیعی: چرا منابع طبیعی بیش از آن چه برای جامعه مطلوب است مورد استفاده قرار می گیرند؟
- منابع طبیعی بیش از مقدار مطلوب مورد استفاده قرار می گیرند، زیرا کسی پولی برای آن پرداخت نمی کند. که این حالت مشابه داشتن اثر خارجی منفی است.

چند منبع طبیعی مهم

- آب و هوای تمیز (بالاخص در تهران!!! 😞)
- جاده های پرترافیک
- علت وجود عوارض در اتوبان تهران - مشهد چیست؟ توجیه اقتصادی دارد؟
- ماهی، نهنگ و حیات وحش
- چرا گاو منقرض نشده است در حالی که شیر ایرانی منقرض شده است؟!

حقوق مالکیت

- بازار در تخصیص منابع در صورت عدم وجود تخصیص حقوق مالکیت، کارا عمل نمی کند.
- دولت وارد می شود!!!
- چرا در این حالت حضور دولت می تواند توجیه اقتصادی داشته باشد؟

Ronald H. Coase (1991)

- **Born:** 29 December 1910, Willesden, United Kingdom
- **Died:** 2 September 2013, Chicago, IL, USA
- **Affiliation at the time of the award:**
 - University of Chicago, Chicago, IL, USA
- **Prize motivation:** "for his discovery and clarification of the significance of transaction costs and property rights for the institutional structure and functioning of the economy"
- **Field:** theory of market institutions
- **Contribution:** Important contributions on the borderline between economics, law and organization.

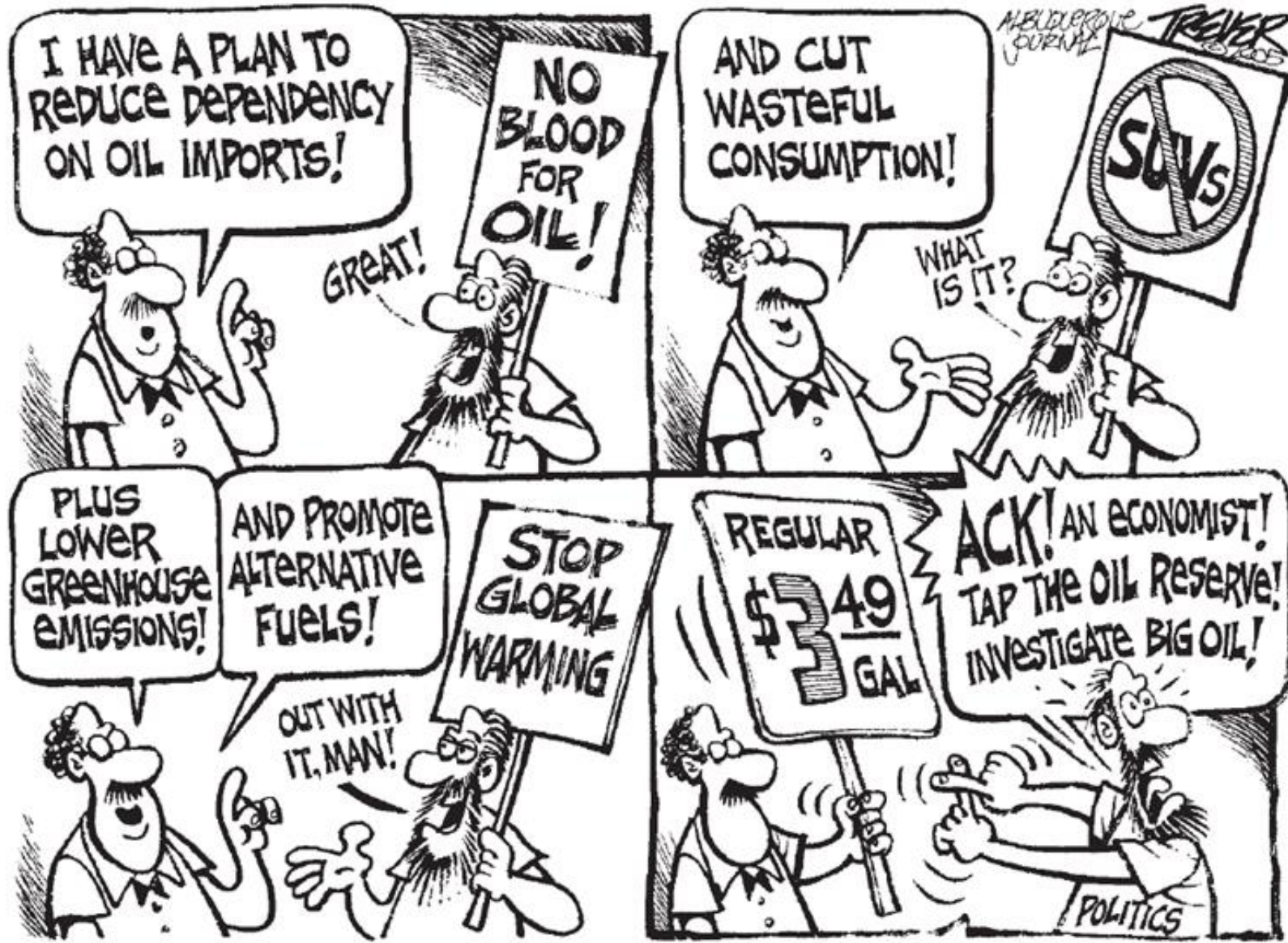
قضیه کوز

- وقتی حقوق مالکیت تعریف شده باشد و طرفین بتوانند بدون هزینه بر سر تخصیص منابع با هم مذاکره کنند، می توانند مشکل اثر خارجی را خود حل کنند و به بهینه اجتماع دست یابند. به علاوه این که چه گروهی حق مالکیت را دارد در جواب بی تاثیر است.

❖ چرا راه حل های خصوصی همواره کارآمد نیستند؟

- مشکل واگذاری حقوق مالکیت
- سواری مجانی (یک کشور بهتر است از پروتکل کیوتو برای کنترل کردن انتشار کربن خارج شود).
- هزینه های مبادله و مذاکره

© 2005 JOHN TREVER, ALBUQUERQUE JOURNAL. REPRINTED BY PERMISSION.

نقش دولت در اقتصاد

دولت در موارد **شکست بازار** مشروط به **عدم شکست دولت** در اقتصاد ورود میکند.

نقش دولت در اقتصاد: کالای عمومی

زیرساخت‌های
فیزیکی

آموزش
عمومی

دفاع ملی

بهداشت
عمومی

امنیت
اجتماعی

بسته به ویژگی‌های هر کشور، زیرساخت‌های حمل و نقل، معادن، دسترسی به آب و هوای پاک و... می‌تواند کالای عمومی محسوب شده و توسط دولت عرضه شود.

نقش دولت در اقتصاد: نهادسازی

انواع دخالت‌های دولت در اقتصاد ایران

تنظیم‌گری، نظارت،
تنفیذ (Enforcement)

- مثال: قواعد فعالیت نهادهای مالی، نظارت بر فعالیت‌ها، محدود کردن نهادهای متخلف
- مثال: محدودیت‌های ورود به بازار در حوزه‌ی پزشکی، وکالت و...

سیاست‌گذاری

- مثال: سیاست پولی، کنترل نرخ بهره و تورم
- مثال: ممنوعیت صادرات کالاهای مختلف در شرایط افزایش قیمت داخل

تولید و فراهم‌آوری کالا و خدمات

- مثال: آموزش ابتدایی رایگان برای عموم مردم
- مثال: آزادراه تهران-شمال

کنترل قیمت‌ها و سهمیه‌ها

- مثال: سیاست‌گذاری ارزی برای کاهش نوسانات ارز
- مثال: ارز ترجیحی ۴۲۰۰ تومانی

“If you owe your bank a hundred pounds, you have a problem. But if you owe a million, it has.”

— John Maynard Keynes